

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

ΕΙΔΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 1600 ΕΩΣ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ενότητα 07: Η όπερα στην Ιταλία τον 19^ο αιώνα (μέρος δ΄): Giacomo Puccini.

Η όπερα στη Γαλλία τον 19^ο αιώνα: χαρακτηριστικοί εκπρόσωποι της
γαλλικής οπερατικής παράδοσης.

Μενέλαος Χριστόπουλος
Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

Σκοποί ενότητας

Στην 7^η ενότητα επιδιώκεται η εξοικείωση των φοιτητών με τη ιταλική οπερατική παράδοση και πιο συγκεκριμένα με το έργο του Giacomo Puccini. Θα γίνει επίσης μια πρώτη προσέγγιση στη γαλλική όπερα, όπως διαμορφώνεται το 19^ο αιώνα.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Giuseppe Verdi: *Μάκβεθ* (βίντεο).
2. Giuseppe Verdi: *Otello* (βίντεο).
3. Η ζωή και το έργο του Giacomo Puccini.
3. Η όπερα στη Γαλλία τον 19^ο αιώνα: χαρακτηριστικά και αντιπροσωπευτικοί συνθέτες.

Περιγραφή του μαθήματος

Στην 7^η ενότητα ολοκληρώνεται η προσπάθεια προσέγγισης της ιταλικής οπερατικής παράδοσης. Αρχικά, οι φοιτητές θα παρακολουθήσουν αποσπάσματα από όπερες του Giuseppe Verdi. Θα ακολουθήσει εκτενής ανάλυση της ζωής και του έργου του Giacomo Puccini. Η ενότητα αυτή ολοκληρώνεται με μια σύντομη εισαγωγή στην γαλλική οπερατική παράδοση και στους αντιπροσωπευτικότερους συνθέτες της.

ITALIA
19° ΑΙΩΝΑΣ

GIACOMO PUCCINI

Giacomo Puccini (1858-1924)

- Γιος μουσικής οικογένειας από τη Luca, προοριζόταν από την αρχή για μουσική σταδιοδρομία και ήδη σε ηλικία 14 ετών, έχοντας ήδη μια μουσική παιδεία, έγινε οργανίστας σε εκκλησίες της ιδιαίτερης πατρίδας του και άρχισε να συνθέτει.
- Συνέχισε μουσικές σπουδές στο Μιλάνο.
- Επηρεασμένος από τα έργα του Verdi, αποφάσισε να ασχοληθεί ειδικότερα με την όπερα συνεργαζόμενος με τον Ponchielli, τον Leoncavallo και το μουσικό εκδότη Ricordi και με μια ομάδα από καλούς λιμπρετίστες.

Giacomo Puccini (1858-1924)

- Πρώτη μεγάλη επιτυχία: *Manon Lescaut* (Τορίνο 1893) από το μυθιστόρημα του Prevost.
- Επόμενες επιτυχίες: *La boheme* (1896), *Tosca* (1900) που τον καθιέρωσαν.
- Στη συνέχεια στρέφεται προς θέματα πιο «εξωτικά» όπως *Madame Butterfly* (1904) και *Το κορίτσι του Ουέστ* (1910).
- Ακολουθεί ένα πιο αδύναμο έργο (*La rondine*, Το χελιδόνι, 1917).

Giacomo Puccini (1858-1924)

- Το 1918 ο συνθέτης παρουσιάζει *Το τρίπτυχο*, τρεις μονόπρακτες όπερες προορισμένες να παίζονται μαζί:
  - *Il tabarro* (Το πανωφόρι), ερωτικό δράμα στο κλίμα του βερισμού,
  - *Suor Angelica* (Αδελφή Αγγελική), ρομαντική ιστορία σε ένα γυναικείο μοναστήρι με γυναικείες μόνο φωνές,
  - *Cianni Schicci*, χιουμοριστικό έργο με χαρακτηριστικά κωμικής όπερας .

Giacomo Puccini (1858-1924)

- Το τελευταίο έργο του Puccini η *Turandot*, άρχισε να γράφεται το 1921 αλλά παρέμεινε ημιτελές λόγω του θανάτου του, το 1924 (ολοκληρώθηκε από τον F. Alfano, με βάση τις σημειώσεις του Puccini και με προτροπή του μαέστρου Arturo Toscanini).

Giacomo Puccini (1858-1924): Υφολογικά Χαρακτηριστικά

- Ρεαλιστικές απεικονίσεις πράξεων και χαρακτήρων (βερισμός) με προσπάθεια οι πράξεις και οι χαρακτήρες να αποδώσουν το ρεαλισμό τους μέσω της μουσικής μελωδικής γραμμής.
- Χρήση «εξωτικών» θεμάτων.
- Καινοτομίες στην αρμονία, στην ενορχήστρωση και στη χρήση σπάνιων οργάνων (κυρίως κρουστών).
- Χρήση του leitmotiv (χαρακτηριστικό της γερμανικής όπερας).
- Σύντομες άριες (συνηθέστερη μορφή AA) και σφιχτή ενσωμάτωση της χορωδίας στην πλοκή.

Giacomo Puccini

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:GiacomoPuccini.jpg>

Ο Giacomo Puccini σε σχετικά νεαρή ηλικία

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Puccini7.jpg>

Αφίσα από το *Tosca* του Puccini

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tosca_\(1899\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tosca_(1899).jpg)

ΓΑΛΛΙΑ, 19^{ος} ΑΙΩΝΑΣ

Χαρακτηριστικά εποχής-Αντιπροσωπευτικοί συνθέτες

Χαρακτηριστικά εποχής

- Στο τέλος του 18^{ου} αιώνα και στις αρχές του 19^{ου} η γαλλική όπερα επηρεάζεται από τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις (γαλλική επανάσταση, αυτοκρατορία του Ναπολέοντα).
- Η θεματολογία αλλάζει (αποφεύγονται θέματα με βασιλείς και αυτοκράτορες και ευνοούνται θέματα από την αρχαιότητα ή σύγχρονα).
- Η παραγωγή είναι συχνά μέτριας ποιότητας αλλά επιδιώκεται ο εντυπωσιασμός του θεατή με μεγαλοπρεπή και φαντασμαγορικά σκηνικά (grand opera).

Η επίδραση της ιταλικής όπερας στη Γαλλία

- Παρατηρείται έντονη επίδραση της ιταλικής όπερας.
- Στο Παρίσι λειτουργεί ειδικό θέατρο που ανεβάζει ή μετακαλεί ιταλικές παραγωγές (Théâtre italien).
- Τότε συνθέτουν δύο ιταλοί συνθέτες που ζουν στο Παρίσι:
ο **Luigi Cherubini** και ο **Gaspare Spontini**.

Αντιπροσωπευτικοί συνθέτες

- **Luigi Cherubini** (1760-1842), με κυριότερα έργα τη *Μήδεια* (*Medea*, 1797) και το *Les deux journees* (1800).
- **Gaspard Spontini** (1774-1851) με κυριότερα έργα: *Εστιάδα* (*La Vestale*, 1807), *Fernand Cortez* (1809), *Olympie* (1819).
- Την ίδια εποχή (1826), ο Γερμανός **Giacomo Meyerbeer** εγκαθίσταται στο Παρίσι και συνθέτει όπερες με έντονη ιταλική επίδραση αλλά και γαλλικά στοιχεία, όπως :
  - *Robert le diable* (Ροβέρτος διάβολος, 1831),
  - *Οι Ουγενότοι* (*Les Huguenots*, 1836),
  - *L' Africaine* (1865).

Αντιπροσωπευτικοί συνθέτες

- **Adrien Boieldieu** (Μπουαλντιέ), 1775-1834.

Αντιπροσωπευτικά έργα: *Ο Χαλίφης της Βαγδάτης (Le Calife de Bagdad, 1800)*, *Η λευκή κυρία (La Dame Blanche, 1825)*.

- **Daniel Auber** (1787-1871).

Αντιπροσωπευτικά έργα: *Η βουβή του Portici (La muette de Portici, 1828)*, *Fra Diavolo (1830)*, *Το Μαύρο Ντόμινο (1837)*, *Τα Διαμάντια του στέμματος (1841)*.

Αντιπροσωπευτικοί συνθέτες

- **Fromental Halevy** (1799-1862).

Αντιπροσωπευτικό έργο: *La Juive* (Η Εβραία, 1835).

- **Ambroise Thomas** (1811--1896).

Αντιπροσωπευτικά έργα: *Άμλετ*, *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας* και , κυρίως, *Mignon* (1866).

Luigi Cherubini (1760-1842)

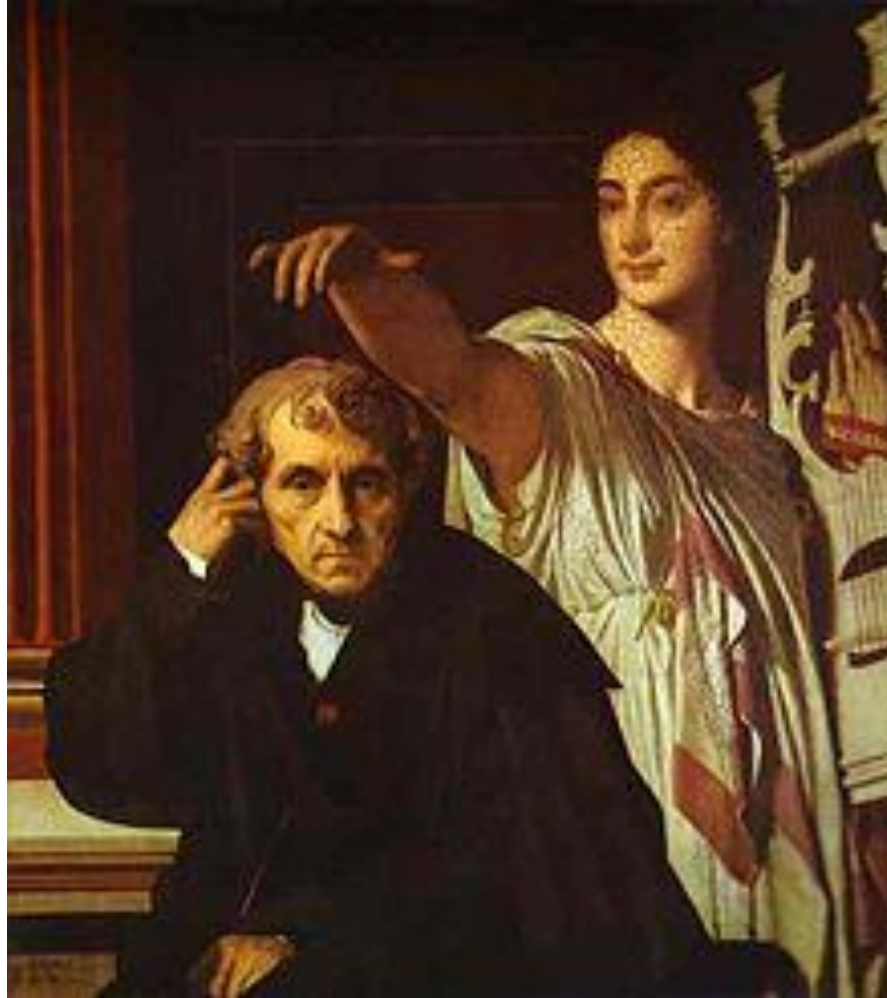
Αντιπροσωπευτικά έργα:

- *Μήδεια* (*Medea*, 1797)
- *Les deux journées* (1800)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luigi_Chерubini2.png

Ο Luigi Cherubini στεφανωμένος από τη Μούσα (έργο του Ingres)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ingres_cherubini.JPG

Gaspare Spontini (1774-1851)

Αντιπροσωπευτικά έργα:

- *Εστιάδα (La Vestale, 1807)*
- *Fernand Cortez (1809)*
- *Olympie (1819)*

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gaspare_Spontini.jpg

Giacomo Meyerbeer (1791-1864)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Giacomo_Meyerbeer_nuorempna.jpg

Αφίσα για την πρεμιέρα της όπερας του Meyerbeer *Robert le Diable* (1831)

ACADEMIE ROYALE DE MUSIQUE.
Le 7e Novembre 1831. — 8 H. — COMMENCERA A 7 HEURES PRECISES.
Représenté Lundi 20 Novembre 1831,
LA PREMIÈRE REPRÉSENTATION DE
**ROBERT
LE DIABLE,**
Opéra en 5 actes.
Ces et Messieurs Ad. Nourit, Lefrançois, Pélissier, Alexis, Ferdinand-Frédéric, Massol, Laroche,
Gouilly, Trepoign, Varlet, Barthelemy; Mlle Gatti-Dangerous, Urtos, Lassy.
DANS LE RÔLE DE LA SÈVE, Mlle Noblet, Legallais, Mlle Simon, Julia, Tagliani, Alexis, Laron,
Tercovil, Louisa, Fédor.
*Les Loges et Balcons ont été loués et pris à l'avance le Public est prévenu
que les Places ne seront point couvertes.*
LES BILLETS DE PLACE SONT DÉPOSÉS.
Le prix de l'abonnement est de 100 francs par an. — Le prix de la place est de 10 francs par semaine. — Le prix de la place est de 10 francs par semaine. — Le prix de la place est de 10 francs par semaine.
LE BUREAU DE LOCATION EST OUVERT JUSQU'À CINQ HEURES.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Robert le Diable \(Meyerbeer\) 1831.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Robert_le_Diable_(Meyerbeer)_1831.jpg)

Adrien Boieldieu (Μπουαλντιέ), 1775-1834

Αντιπροσωπευτικά έργα:

- *Ο Χαλίφης της Βαγδάτης (Le Calife de Bagdad, 1800)*
- *Η λευκή κυρία (La Dame Blanche, 1825)*

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fr-Adrien_Boieldieu.jpg

Daniel Auber (1787-1871)

Αντιπροσωπευτικά έργα:

- *Η βουβή του Portici (La muette de Portici, 1828)*
- *Fra Diavolo (1830)*
- *Το Μαύρο Ντόμινο (1837)*
- *Τα διαμάντια του στέμματος (1841)*

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Daniel_FE_Auber.jpg

Ο τενόρος Sim Reeves στο ρόλο του ληστή Fra Diavolo από την ομώνυμη όπερα του Auber

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:\(John\)_Sims_Reeves_by_Alessandro_Ossani.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:(John)_Sims_Reeves_by_Alessandro_Ossani.jpg)

Fromental Halevy (1799-1862)

Αντιπροσωπευτικό έργο:

- *La Juive* (Η Εβραία, 1835)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fromental_Halevy_by_Etienne_Carjat-crop.jpg

Ambroise Thomas (1811--1896)

Αντιπροσωπευτικά έργα:

- *Άμλετ*,
- *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας*
- *Mignon* (1866)

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hippolyte_Flandrin - Ambroise Thomas - 1834.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hippolyte_Flandrin_-_Ambroise_Thomas_-_1834.jpg)

Η σοπράνο Marie Cabel που τραγούδησε το ρόλο της Philine στην πρεμιέρα της όπερας *Mignon* Ambroise Thomas (1866)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Marie-Jos%C3%A8phe_Cabel_dans_%22Mignon%22_d%27_Ambroise_Thomas_-_Castelot_-_Gallica_v2.jpg

Αντιπροσωπευτικοί συνθέτες

- **Hector Berlioz** (1803-1869).

Αντιπροσωπευτικά έργα: *Benvenuto Cellini* (1838), *Les Troyens* (Οι Τρώες, 1856-8), *Beatrice et Benedicte* (1862).

- **Charles Gounod** (1818-1893).

Αντιπροσωπευτικά έργα: *Faust* (1859), *Mireille* (1864), *Romeo et Juliette* (1867), *Sappho* (1851).

Αντιπροσωπευτικοί συνθέτες

- **George Bizet** (1838-1875).

Αντιπροσωπευτικά έργα: *Αλιείς μαργαριταριών* (1863) και, κυρίως, *Carmen* (1875).

- **Edouard Lalo** (1823-1892).

- Αντιπροσωπευτικό έργο: *Le roi d'Ys* (1888).

- **Leo Delibes** (1836-1891).

- Αντιπροσωπευτικό έργο: *Lakme'* (1883).

Αντιπροσωπευτικοί συνθέτες

- **Camille Saint-Sens** (1835-1921).

Αντιπροσωπευτικό έργο: *Samson et Dalila* (1877).

- **Jules Massenet** (1842-1912).

Αντιπροσωπευτικά έργα: *Manon* (1884), *Werther* (Βέρθερος, 1892), *Thais* (Θαΐς, 1894), *Le Cid* (1885).

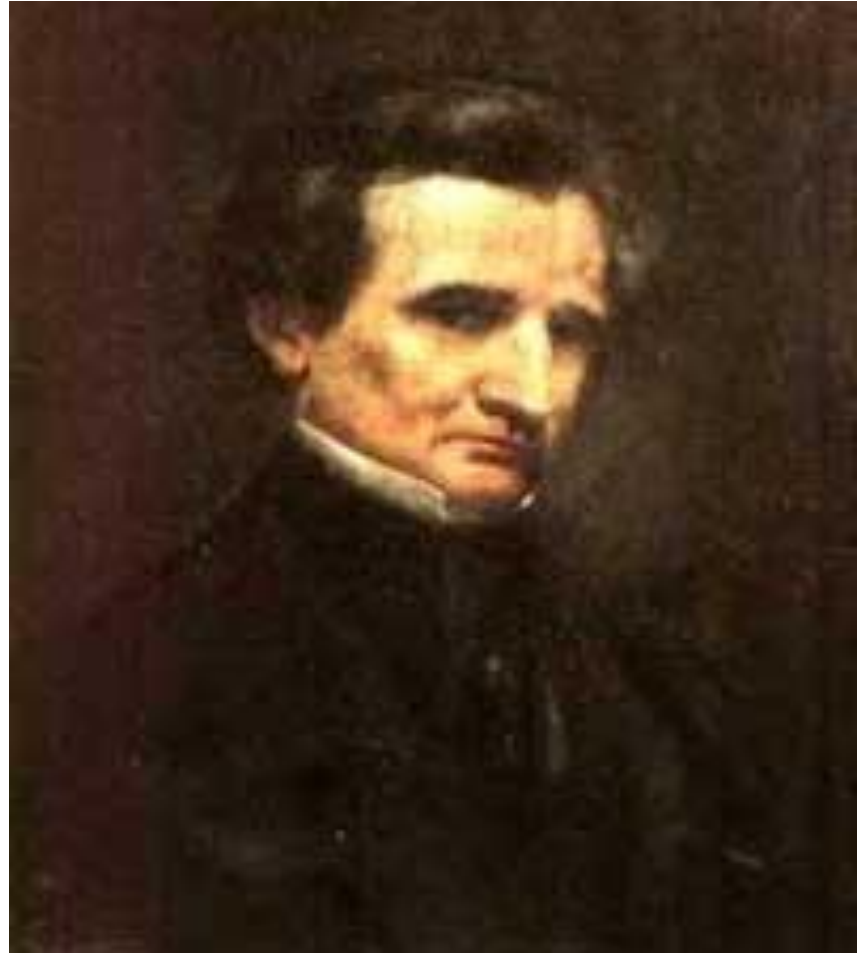
- **Jacques Offenbach** (1819-1880).

Αντιπροσωπευτικά έργα: Τα παραμύθια του Χόφμαν (*Les Contes d'Hoffmann*, 1881) και πολλές οπερέττες (π.χ. *Ο Ορφέας στον Άδη*, *Η Ωραία Ελένη*).

Hector Berlioz (1803-1869)

Αντιπροσωπευτικά έργα:

- *Benvenuto Cellini* (1838)
- *Les Troyens* (Οι Τρώες, 1856-8)
- *Beatrice et Benedicte* (1862)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hector_Berlioz.jpg

Η αφίσα για την πρεμιέρα της όπερας του Berlioz *Οι Τρώες* (1863)
Η όπερα παρουσιάστηκε σε δύο μέρη: *Η άλωση της Τροίας* και *Οι Τρώες στην Καρχηδόνα*. Το δεύτερο μέρος παρουσιάστηκε το 1863

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Les_Troyens_%C3%A0_Carthage_1863_poster_by_P_Leray_-_Ian_Kemp_1988_cover.jpg

**Σκίτσο του Ed. Desplechin
για την τελική σκηνή (πτώση της ηρωίδας από το βράχο)
της όπερας *Sapho* του Gounod (1851)**

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Design sketch for the last scene of %27Sapho%27 by Gounod 1851 - Gallica.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Design_sketch_for_the_last_scene_of_%27Sapho%27_by_Gounod_1851_-_Gallica.jpg)

Emma Calvé

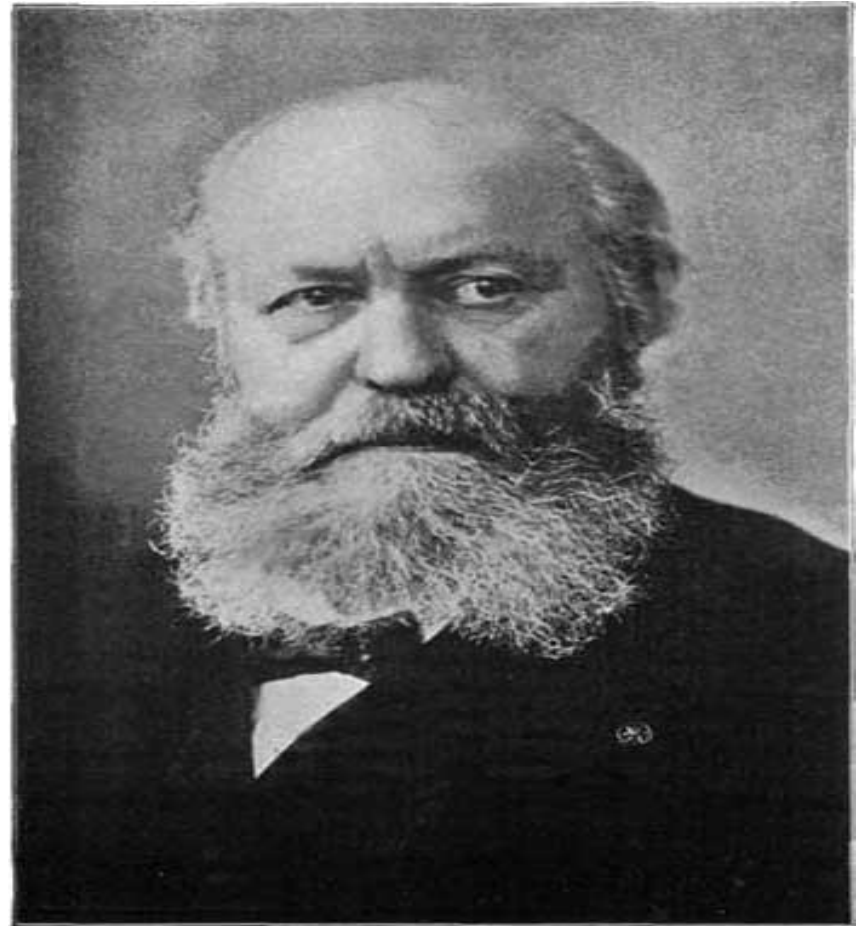
Η σοπράνο Emma Calvé που ερμήνευσε το ρόλο της Carmen του Bizet το 1894 στο Παρίσι. Για να αποδώσει ρεαλιστικότερα το ρόλο, η Calvé ταξίδεψε ειδικά στην Ισπανία για να μελετήσει ισπανικούς χορούς και να δει τις εργάτριες στα εργοστάσια καπνού.

Charles Gounod (1818-1893)

Αντιπροσωπευτικά έργα:

- *Faust* (1859)
- *Mireille* (1864)
- *Romeo et Juliette* (1867)
- *Sappho* (1851)

CHARLES GOUNOD.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Charles_Gounod.jpg

**Ο βαθύφωνος Feodor Chaliapine στο ρόλο του Μεφιστοφελή (1915)
από την όπερα *Faust* του Gounod**

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sergei_Prokudin-Gorskii_-_Feodor_Chaliapin_as_Mephisto.jpg

George Bizet (1838-1875)

Αντιπροσωπευτικά έργα:

- *Αλιείς μαργαριταριών* (1863)
- *Carmen* (1875)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Georges_bizet.jpg

Edouard Lalo (1823-1892)

Αντιπροσωπευτικό έργο:

• *Le roi d'Ys* (1888)

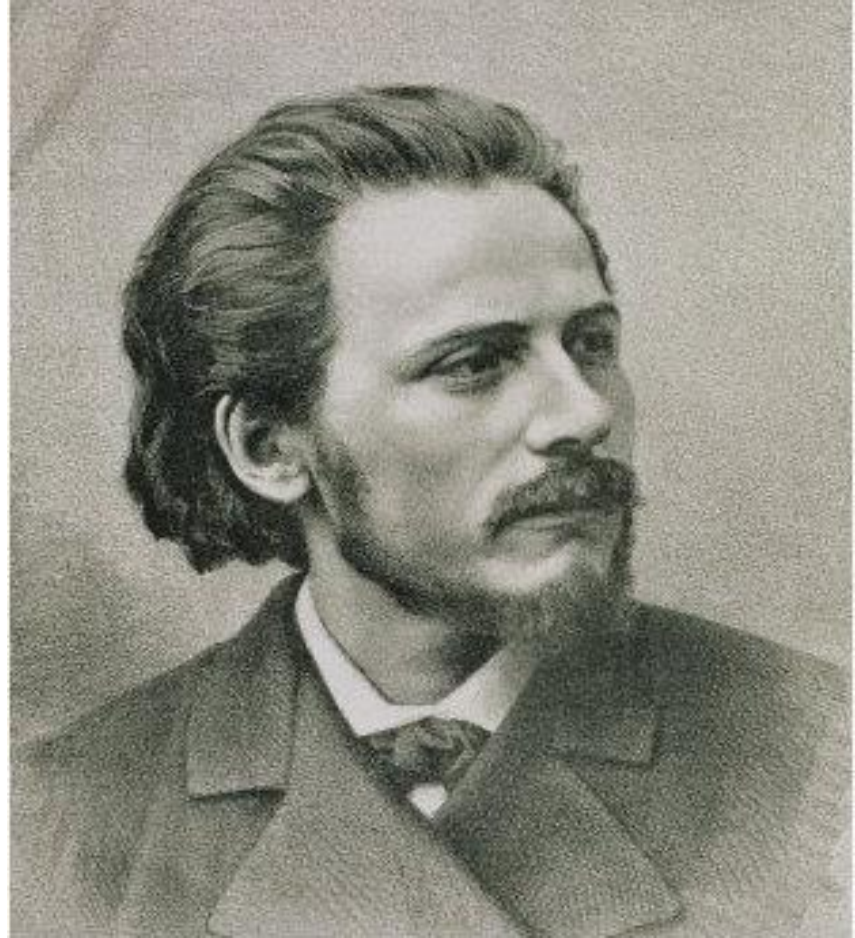

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%C3%89douard_Lalo.jpg

Jules Massenet (1842-1912)

Αντιπροσωπευτικά έργα:

- *Manon* (1884)
- *Werther* (Βέρθερος, 1892)
- *Thais* (Θαΐς, 1894)
- *Le Cid* (1885)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jules_Massenet_portrait.jpg

Leo Delibes (1836-1891)

Αντιπροσωπευτικό έργο:
• *Lakmé* (1883)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:L%C3%A9o_Delibes.jpg

Camille Saint-Saens (1835-1921)

Αντιπροσωπευτικό
έργο:

- *Samson et Dalila*
(1877)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Postcard-1910_Saint-Saens.jpg

Jules Massenet (1842-1912)

Αντιπροσωπευτικά έργα:

- *Manon* (1884),
- *Werther* (Βέρθερος, 1892),
- *Thais* (Θαΐς, 1894),
- *Le Cid* (1885)

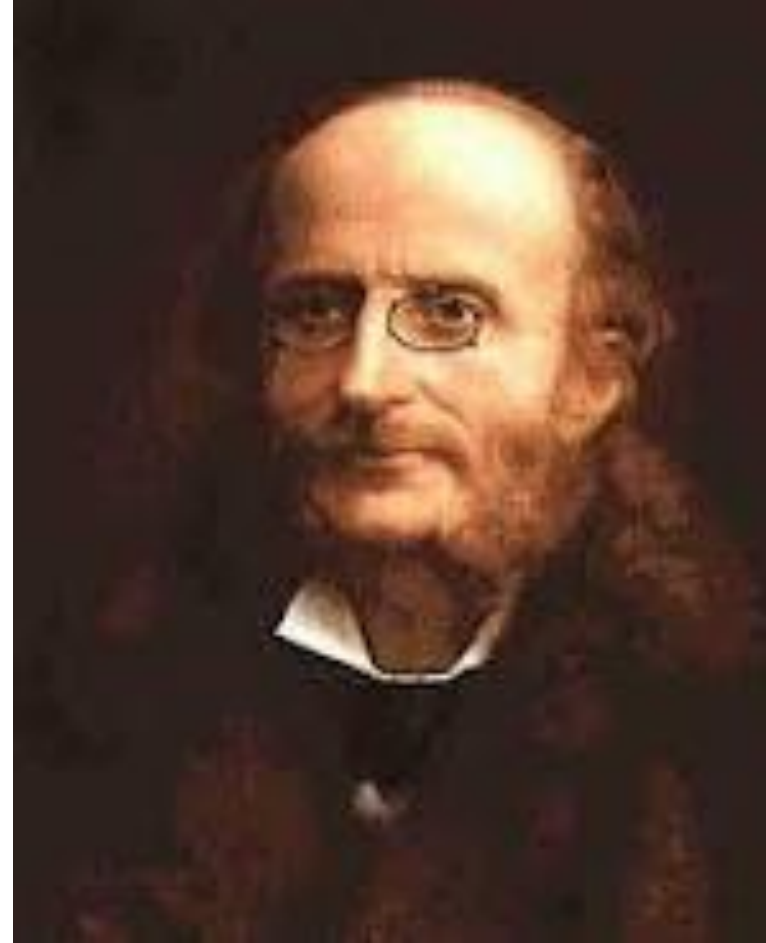

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Jules_Massenet_from_Musical_Memories_by_Saint-Sa%C3%ABns.jpg

Jacques Offenbach (1819-1880)

Αντιπροσωπευτικά έργα:

- Τα παραμύθια του Χόφμαν (*Les Contes d'Hoffmann*, 1881)
- Πολλές οπερέτες:
- *Ο Ορφέας στον Άδη*
- *Η Ωραία Ελένη*

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jacques_offenbach.jpg

Σχέδιο-πίνακας του Sergei Sudeikin για την παράσταση της όπερας του Offenbach
Τα παραμύθια του Χόφμαν
(1915)

<http://www.wikiart.org/en/serge-sudeikin#supersized-featured-262939>

Σκωπτικό σκίτσο του Jacques Offenbach

<https://en.wikipedia.org/wiki/File:Offenbach-by-Andr%C3%A9-Gil.jpg>

ΤΕΛΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Μενέλαος Χριστόπουλος, Τίτλος μαθήματος: «Είδη και Μορφές του Μουσικού Θεάτρου από το 1600 έως τον 20^ό αιώνα. Ενότητα 07: Η όπερα στην Ιταλία τον 19^ο αιώνα (μέρος δ΄): Giacomo Puccini. Η όπερα στη Γαλλία τον 19^ο αιώνα: χαρακτηριστικοί εκπρόσωποι της γαλλικής οπερατικής παράδοσης».

Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.upatras.gr/courses/THE713/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει) μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

